

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

КОНІВІЦЬКА ТЕТЯНА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 378.091.12:159-051:808.5(043.3)

**ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності ДСНС України, м. Львів.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Литвин Андрій Вікторович,
кафедра практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України, професор, м. Львів.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бідюк Наталія Михайлівна,
кафедра практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету МОН України, завідувач, м. Хмельницький;

кандидат педагогічних наук
Залюбівська Оксана Броніславівна,
кафедра філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету МОН України, доцент, м. Вінниця.

Захист відбудеться «6» жовтня 2020 р. об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.874.03 у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності за адресою: 79007, м. Львів, МСП, вул. Клепарівська, 35.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (79007, м. Львів, МСП, вул. Клепарівська, 35) і на сайті ЛДУБЖД <http://ldubgd.edu.ua/content/teoriya-i-metodika-profesiynoyi-osviti>.

Автореферат розісланий «4» вересня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. А. Руденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Євроінтеграційні прагнення, які притаманні сучасному українському суспільству, зумовлюють модернізацію різних напрямів життєдіяльності та невпинне впровадження інноваційних, у тому числі інформаційно-комунікаційних, технологій в усі галузі. Проте технологічні новації не повинні повністю витіснити безпосередню міжособистісну комунікативну взаємодію, оскільки інформаційне суспільство висуває підвищені запити щодо мисленнєво-мовленнєвих і комунікативних якостей особистості, а заклади освіти покликані формувати комунікативну та риторичну компетентності фахівців.

Проблема формування та розвитку риторичних умінь і навичок студентів закладів вищої освіти (ЗВО) стає все актуальнішою для успішної професійної діяльності, адже для багатьох спеціальностей важливо не лише володіти інформацією чи вмінні опрацювати її, а й вчасно та якісно надавати іншим необхідні інформаційні дані, відомості, матеріали тощо. Зокрема, вкрай важливою є риторична компетентність для психологів, оскільки їхні посадові обов'язки передбачають уміння консультиувати, роз'яснювати, вести бесіду, діалог та дискусію з різними категоріями людей, здатність переконувати і словесно вирішувати їхні складні життєві питання, а також готовність до публічних виступів для конструктивного проведення психологічних тренінгів і науково-популярних презентацій, потреба в яких швидко зростає.

Теоретичні засади риторики як науки і закони риторичної діяльності обґрунтували С. Абрамович, Н. Бабич, В. Вандишев, Н. Голуб, О. Гончарова, З. Куньч, Л. Мацько, М. Микитюк, В. Молдован, В. Ницета, Г. Онуфрієнко, М. Пентилюк, Г. Сагач, О. Щербакова. Концептуальні ідеї формування та розвитку риторичних умінь фахівців різних галузей у процесі професійної підготовки також активно розробляють дослідники, зокрема: Н. Загребельна, О. Залюбівська, М. Корчова, Л. Кузьміна, О. Кучерук, Л. Литовченко, Х. Макович, А. Певрушина, Є. Тягнирядно, Д. Ципіна, Т. Чернишова, Н. Янц. Деякі аспекти риторичної підготовки майбутніх психологів розглянули І. Гаркуша, О. Романовський, окремі питання розвитку риторичних знань і вмінь студентів-психологів окреслено в контексті формування мовленнєвої (О. Артемова, Г. Калмиков, Ю. Паскевська) та комунікативної (В. Андрієвська, І. Дружиніна, О. Корніяка) компетентності. Однак вивчення психолого-педагогічної літератури свідчить, що, незважаючи на численні пошуки, поза увагою науковців залишилися важливі питання професійно спрямованого формування риторичної компетентності майбутніх психологів. У теорії та практиці риторичної підготовки у ЗВО вони розкриті лише частково та потребують подальшого опрацювання.

Водночас, аналіз професійної діяльності психологів-практиків дає підстави стверджувати, що рівень їхньої професійно-риторичної підготовленості не відповідає вимогам часу та світовим тенденціям. Це зумовлено суперечностями між:

- вимогами суспільства щодо якості професійної підготовки психологів, потребами психологічної служби у фахівцях, які володіють риторичною компетентністю, що сприяє успішному вирішенню їхніх професійних завдань, і низьким рівнем професійно орієнтованих риторичних знань, умінь і навичок випускників-психологів;
- необхідністю реалізації риторичної підготовки майбутніх психологів згідно з новою парадигмою освіти та відсутністю методологічної основи, новітніх науково-

педагогічних підходів, а також дієвих методичних розробок із навчання риторикознавчих дисциплін;

– потребою формування у студентів ЗВО здатності інтегровано використовувати риторичні засоби, притаманні професійним завданням і функціям психолога, та невизначеністю структури його риторичної компетентності;

– прагненнями студентів-психологів досягти належної риторичної компетентності відповідно до освітніх стандартів і недостатньо ефективною організацією, відсутністю узгодженості та цілеспрямованості, недосконалим навчально-методичним забезпеченням їхньої риторичної підготовки.

Вирішення цих суперечностей потребує виявлення методологічних засад, обґрунтування нових педагогічних підходів і методичних положень щодо формування риторичної компетентності майбутніх психологів у вищій школі. Актуальність і значущість проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість є підставою для обрання теми нашого дослідження: *«Формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану НДР Львівського державного університету безпеки життєдіяльності з теми «Психолого-педагогічні технології підготовки фахівців до діяльності в особливих умовах та її психологічний супровід» (РК № 0116U005307).

Тема затверджена вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 8 від 14.10.2015 р.) і вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 4 від 24.11.2017 р.).

Мета дослідження – наукове обґрунтування, розроблення й експериментальна перевірка моделі, педагогічних умов і методики формування риторичної компетентності майбутніх психологів задля підвищення якості їхньої професійної освіти.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх психологів у закладах вищої освіти України.

Предмет дослідження – зміст, принципи, умови і методи формування риторичної компетентності у студентів-психологів як складової професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що якість професійної освіти майбутніх психологів суттєво зросте в разі впровадження моделі, педагогічних умов і методики формування та розвитку риторичної компетентності в межах навчання у ЗВО.

Відповідно до мети і гіпотези були визначені такі **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні засади і провідні науково-педагогічні підходи щодо формування риторичної компетентності в підготовці психологів.

2. На основі провідних аспектів риторичної діяльності визначити компоненти, виявити критерії та рівні риторичної компетентності психологів.

3. Побудувати й апробувати модель формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови ефективної риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО.

5. Розробити і впровадити у ЗВО методику та навчально-методичний комплекс формування риторичної компетентності в магістрів спеціальності 053 «Психологія».

У дослідженні використано такі **методи**: *теоретичні* – аналіз сучасних психолого-педагогічних і методичних положень у філософській, психолого-педагогічній і методичній літературі, нормативних документах, що дало змогу систематизувати й уточнити теоретичні засади розв’язання проблеми риторичної підготовки майбутніх психологів; аналіз наукових джерел та емпіричного досвіду психологічної освіти з метою визначення найпродуктивніших механізмів формування риторичної компетентності студентів; проектування змісту та методів риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО; *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, діяльністю студентів-психологів, бесіди, анкетування, тестування, самооцінювання для виявлення стану їхньої риторичної підготовки; експертне оцінювання з метою визначення рівня сформованості компонентів риторичної компетентності у студентів; логіко-педагогічний аналіз змісту риторикознавчих дисциплін; педагогічне моделювання для вивчення закономірностей процесу формування риторичної компетентності, обґрунтування педагогічних умов і розроблення методичних рекомендацій щодо вдосконалення риторичної підготовки у ЗВО; педагогічний експеримент із метою виявлення ефективності обґрунтованих педагогічних умов, побудованої моделі та розробленої методики; математичні та графічні методи опрацювання одержаних результатів, методи математичної статистики (t-критерій) для перевірки достовірності підвищення риторичної компетентності майбутніх психологів.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі трьох ЗВО (Національний університет «Львівська політехніка», Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львівський державний університет внутрішніх справ). В експерименті задіяно 600 студентів і курсантів, 12 викладачів риторикознавчих дисциплін.

Методологічну основу дослідження становлять положення гуманістичної парадигми філософії освіти; методологічні підходи (системний, особистісно орієнтований, гуманістичний, комунікативний, діяльнісний, компетентнісний і контекстний); положення про єдність пізнавальної теоретичної та практичної діяльності, активність суб’єкта в навчальній і риторичній діяльності; концептуальні положення теорії особистості; психолого-педагогічні теорії інноваційного, особистісного орієнтованого навчання, розвитку та саморозвитку професійних якостей особистості; концепція розвивального навчання; сучасні психолого-педагогічні підходи до проектування та моделювання педагогічних явищ, змісту, методів і технологій формування риторичної особистості, специфічні принципи формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів.

Нормативна база дослідження. Концептуальні напрями професійної та риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО викладені в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти, Концепції державної мовної політики, Концепції державної системи психологічної служби, Положенні про психологічну службу системи освіти України.

Теоретичну основу дослідження становлять: методологічні засади філософії освіти (В. Андрущенко, В. Беліков, Г. Васянович, Б. Гершунський, І. Зязюн, М. Каган, В. Кремень, О. Новіков, Г. Щедровицький); психолого-педагогічні основи професійної освіти (К. Абульханова-Славська, Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська,

Л. Виготський, Є. Ільїн, Е. Зеєр, І. Зимняя, С. Максименко, А. Маркова, А. Маслоу, В. Рибалка, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Н. Талізїна); загальні засади професійної педагогіки (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Козяр, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Дж. Равен, С. Сисоєва); питання вдосконалення освітнього процесу (Н. Бідюк, А. Вербицький, Н. Вовчаста, Л. Дїдух, Г. Дутка, Й. Гушулей, М. Коваль, М. Ковтонюк, А. Литвин, О. Повстин, Л. Руденко, П. Сїкорський, В. Третько); концептуальні ідеї риторичної підготовки майбутніх фахівців (С. Абрамович, О. Залюбївська, Н. Голуб, Л. Мацько, В. Молдован, В. Нищета, Г. Онуфрїєнко, М. Пентилюк, О. Романовський, Г. Сагач) та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *вперше розроблено* модель формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО (концептуально-методологічний, змістовий, суб'єктний, організаційно-діяльнісний та оцінно-результативний блоки); *обґрунтовано* педагогічні умови ефективної риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО (розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості щодо риторичної компетентності як складової професійної підготовки психолога; удосконалення та розширення змісту риторичної підготовки студентів-психологів з урахуванням компонентів риторичної компетентності; упровадження та застосування в освітньому процесі інноваційних технологій риторичної підготовки студентів-психологів; інтегрування риторичних знань, умінь і навичок у профільну (професійно орієнтовану) підготовку психологів);

- *узагальнено* теоретико-методологічні засади формування риторичної компетентності в підготовці психологів; вплив риторичних умінь на формування професійної компетентності психологів;

- *уточнено* компоненти риторичної компетентності практичних психологів; особливості та тенденції, а також сучасні науково-педагогічні підходи щодо формування риторичної компетентності майбутніх психологів;

– *дістали подальшого розвитку* специфічні принципи формування та розвитку риторичної компетентності, напрями і перспективи риторичної підготовки майбутніх психологів; методи діагностики, критерії, показники і рівні сформованості риторичної компетентності психологів.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що висунуті теоретичні положення доведені до науково-методичного рівня: розроблено й упроваджено у практику комплексну поетапну методику формування риторичної компетентності у студентів спеціальності 053 «Психологія», що поєднує елементи колективного, кооперативного, тренінгового та професійно ситуативного видів навчання на основі сучасних інтерактивних методів розвитку риторичних знань, умінь і навичок, особистісно орієнтованих, когнітивно орієнтованих, діяльнісно орієнтованих та інформаційно-комунікаційних технологій навчання; підготовлено та реалізовано навчально-методичний комплекс, який містить методичні рекомендації щодо змісту та методів поетапної риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО (цілеспрямоване формування компонентів риторичної компетентності під час вивчення вибіркової дисципліни «Риторична майстерність практичного психолога»; налагодження міждисциплінарних зв'язків риторики з психологічними дисциплінами); апробовано модель і педагогічні умови формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО; доповнено та осучаснено зміст риторичної підготовки,

розроблено посібник «Методика формування риторичної компетентності» (для викладачів), практичний посібник «Підготовка до публічного виступу» (для студентів-психологів); систематизовано інтерактивні матеріали для колективного, кооперативного, тренінгового та професійно ситуативного навчання студентів; розроблено методику перевірки ефективності формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО.

Матеріали дослідження можуть бути використані для професійно спрямованого навчання риторики, створення елективних курсів риторики у ЗВО, саморозвитку та професійного самовдосконалення (підвищення кваліфікації) практичних психологів. Його положення будуть корисні для укладання посібників, електронних освітніх ресурсів, розроблення інноваційних засобів і технологій риторичної підготовки.

Упровадження результатів дослідження. Наукові положення, навчально-методичні матеріали впроваджено в освітній процес Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт впровадження від 04.06.2020 р.), Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 02.07.2020 р.), Національного авіаційного університету (акт впровадження від 02.06.2020 р.), Національного університету «Львівська політехніка» (довідка №67-01-852 від 03.06.2020 р.).

Апробація результатів дисертації здійснювалася на 19 науково-практичних заходах: міжнародних конференціях – «25 років Договору між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво: спроба балансу» (м. Ольштин, Польща, 11–12 травня 2017 р.), «Інформація, комунікація, суспільство» (сmt. Славське, 18–20 травня 2017р.; сmt. Чинадієво, 17–19 травня 2018 р.; 16–18 травня 2019 р.), «Наукова дискусія: питання педагогіки та психології» (м. Київ, 1–2 грудня 2017 р.), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (м. Вінниця, 15–17 травня 2018 р.), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (м. Київ, 20 березня 2018 р.; 22 березня 2019 р.), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (м. Умань, 11–12 жовтня 2018 р.), «Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень» (м. Вінниця, 20–21 листопада 2018 р.), «Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності» (м. Львів, 28–29 березня 2019 р.), «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)» (м. Львів, 21–22 листопада 2019 р.), «Perspective scientific trends» (м. Бельци, Молдова, 21–22 квітня 2020 р.); *всеукраїнських* конференціях – «Сучасна наука і практика» (м. Дніпропетровськ, 29–31 серпня 2012 р.), «Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів» (м. Кривий Ріг, 1 лютого 2018 р.), «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє» (м. Черкаси, 19 травня 2018 р.), V Всеукраїнському педагогічному конгресі «Якість освіти в Україні – основа і результат докорінних змін в освітній системі» (м. Львів, 1–2 жовтня 2019 р.); *наукових семінарах* – «Видатні постаті психології: історія та сучасність» (м. Львів, 20 квітня 2018 р.; 23 квітня 2019 р.).

Публікації та особистий внесок автора. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 29 публікаціях, з них 26 одноосібних, у тому числі: 3 посібники, 5 одноосібних статей у провідних наукових фахових виданнях України, 3 – у зарубіж-

них періодичних виданнях, 2 статті у збірниках наукових праць, 15 матеріалів і тез конференцій. Загальний обсяг особистого внеску становить 18,8 авт. арк.

У навчальному посібнику в співавторстві із Н. Голубінкою, Г. Городиловською, З. Куньч, О. Литвин, І. Ментинською, Я. Турчин, Л. Харчук [1] автору належить завдання, пов'язані з формуванням риторичної компетентності студентів-психологів. У спільних публікаціях з Н. Голубінкою [26; 27] авторськими є положення та висновки, пов'язані з розвитком риторичних умінь і навичок у процесі викладання української мови. Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Структура дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (473 найменування, із них 30 – іноземними мовами) і 13 додатків. Загальний обсяг дисертації – 343 сторінки. Основний текст викладено на 199 сторінках, з яких на 6 розміщено 2 таблиці й 13 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні засади формування риторичної компетентності у підготовці психологів»* – розкрито сутність поняття «риторична компетентність майбутніх психологів», розглянуто риторичну підготовку студентів, зокрема майбутніх психологів, у ЗВО як актуальну проблему сучасної педагогічної науки, визначено науково-методологічні підходи і принципи формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО.

Як свідчить психолого-педагогічна література, реалізація риторичної підготовки майбутніх психологів під час навчання у вищій школі потребує постійної уваги, системного та неперервного впливу, спрямованого на формування, розвиток та вдосконалення риторичних здатностей, необхідних для подальшої освітньої та професійної діяльності. На нашу думку, риторична компетентність психологів обіймає сукупність мотивів і ціннісних орієнтацій стосовно риторичної діяльності, системні риторичні знання, професійно значущі риторичні вміння та навички, сукупності ораторських якостей (здібності, інтелектуальний та емоційний потенціал, мотивація, настанови, рефлексія), здатність до ефективної професійно-риторичної взаємодії, які сформовані, реалізовані та закріплені в досвіді практичної психологічної допомоги та виконанні інших службових функцій.

Аналіз теорії та практики риторичної підготовки в умовах модернізації вищої освіти, власний досвід викладацької роботи дав змогу визначити комплекс провідних методологічних підходів до риторичної освіти: *системний* дає змогу розкрити цілісність і єдність процесу підготовки особистості до риторичної діяльності як окремої підсистеми професійної підготовки; *гуманістичний* сприяє формуванню освітнього середовища у ЗВО, яке скеровує навчально-виховний процес на гуманізацію педагогічної взаємодії; *особистісно орієнтований* має на меті забезпечити студентоцентризм, спрямованість риторичної підготовки на можливості та потреби майбутніх психологів, а також розвиток їх риторичної особистості; *комунікативний* сприяє формуванню у студентів професійної риторичної компетентності шляхом розвитку й удосконалення всіх видів комунікативної діяльності, що спонукають студентів до активного спілкування; *діяльнісний* орієнтує на реалізацію практики мисленнєво-мовленнєвої діяльності в різних ситуаціях навчального та професійного спілкування, сприяє виробленню у студентів умінь практичного застосування засвоєних

знань, систематизації матеріалу тощо; *компетентнісний* спрямовує на формування та розвиток риторичної компетентності в системі загальних і предметних компетентностей як інтегрованих особистісних утворень; *контекстний* дає можливості оптимізувати зміст, засоби, форми, методи, технології риторичної підготовки у ЗВО, етапи набуття досвіду риторичної діяльності студентами тощо.

Сутність зазначених підходів конкретизується в системі дидактичних принципів, урахування яких уможлиблює підвищення якості професійної підготовки майбутніх психологів у ЗВО відповідно до викликів суспільства і подальшої професійної діяльності. Обов'язковим вважаємо дотримання таких специфічних принципів формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів: *історичності та наступності*, який дозволяє розглядати риторику в історичному ракурсі, починаючи від її зародження, розвитку протягом століть науки і мистецтва, забезпечує цілісний процес формування риторичної компетентності, зв'язок між новими і раніше здобутими знаннями; *мисленнево-мовленневої активності* – передбачає застосування в риторичній підготовці активних та інтерактивних методів навчання, які сприяють розвиткові мисленневої та мовленневої особистості; *діалогічності* – пронизує весь процес формування риторичної компетентності, адже ефективне навчання можливе лише при діалогічній взаємодії суб'єктів освіти у різних мовленнєвих ситуаціях; *педагогічного партнерства* – забезпечує педагогічну взаємодію, суб'єкт-суб'єктні стосунки (партнерство, співпраця) та об'єднує в єдину міжособистісну комунікацію викладачів ЗВО, відомих ораторів, психологів-практиків і студентів; *рефлексивності* – сприяє осмисленню власної продуктивної активності шляхом самовдосконалення, передусім у посткомунікативній фазі риторичної діяльності; *креативного текстотворення* – спонукає студентів до творчо-пізнавальної діяльності у процесі створення навчальних і професійно орієнтованих текстів різних стилів, промов, орієнтованих на конкретних адресатів; *інтегрування риторичних і психологічних знань і вмінь* – забезпечує поєднання риторичної та професійної підготовки психологів в освітньому процесі. Врахування запропонованих принципів сприяє становленню *риторичної особистості* студентів.

У другому розділі – *«Педагогічні основи формування риторичної компетентності майбутніх психологів»* – проаналізовано основні аспекти риторичної діяльності психологів, на основі яких визначено структуру риторичної компетентності майбутніх психологів, побудовано й описано модель її формування у процесі професійної підготовки, обґрунтовано педагогічні умови й розроблено методіку формування риторичної компетентності майбутніх психологів.

На основі проаналізованих аспектів риторичної діяльності психолога визначено структурні компоненти формування риторичної компетентності майбутніх психологів та їх складові, які відображають багатоаспектність професійно орієнтованої риторичної діяльності психологів і детермінують усі напрями мовленнево-риторичної підготовки у процесі їхньої професійної освіти у ЗВО: *мотиваційно-ціннісний компонент* (аксіологічна, потребнісно-спонукальна, етично-духовна складові); *інформаційно-когнітивний* (мисленнева, знаннева, інформаційна складові); *функціонально-діяльнісний* (мовленнева, коннективно-операційна, творча, експресивно-емоційна складові); *професійно-адаптивний* (перцептивно-реактивна, рефлексивна, психолінгвістична складові).

Для вдосконалення процесу формування риторичної компетентності побудовано педагогічну модель (рис. 1). Структура та функції моделі формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО зумовлені соціальним замовленням на висококваліфікованих фахівців-психологів. Метою є підготовка риторично компетентних психологів, що відповідають вимогам ринку праці та запитам сьогочасного інформаційного суспільства і нормам, закладеним у стандарті вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія». Модель містить концептуально-методологічний, змістовий, суб'єктний, організаційно-діяльнісний та оцінно-результативний блоки. *Концептуально-методологічний блок* репрезентує основні методологічні положення процесу формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів. Акцентуємо увагу на методологічних підходах і специфічних принципах формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів, які забезпечують цілісність процесу риторичної підготовки, досягнення висунутих суспільством вимог до риторичної компетентності психологів і враховують особливості та потреби їхньої професійної діяльності. *Змістовий блок* відображає вдосконалення та розширення змісту риторичної підготовки психологів, адже нині на розвиток практичних умінь і навичок виділяється недостатньо часу та, водночас, наповнення риторикознавчих дисциплін не завжди спрямовується на конкретні завдання подальшої професійної діяльності студентів-психологів. Стрижнем змістового блоку є визначені нами структурні компоненти риторичної компетентності та їх складові, а в основу покладено розширення змісту риторичної підготовки майбутніх психологів, що передбачає введення до навчальних планів підготовки магістрів курсу «Риторична майстерність практичного психолога», а також збагачення риторичної підготовки шляхом залучення студентів до активної позааудиторної роботи.

Суб'єктний блок передбачає активну педагогічну взаємодію (суб'єкт-суб'єкту) для ефективного розвитку риторичної компетентності: якісна комунікація між викладачами риторики і студентами-психологами, між студентами у процесі риторичної підготовки на заняттях у ЗВО, а також формування риторичної компетентності через взаємодію студентів-психологів з риториками-практиками (досвідчені викладачі риторики, відомі оратори, вмілі оратори-психологи) в університеті та поза його межами (неформальна та інформальна освіти). *Організаційно-діяльнісний блок* поєднує реалізацію обґрунтованих нами педагогічних умов ефективної риторичної підготовки майбутніх психологів і розробленої методики поетапного формування риторичної компетентності. Педагогічні умови займають центральне місце в моделі, корелюють із компонентами та пов'язані з етапами і методикою формування риторичної компетентності. Методика риторичної підготовки є цілісною системою, яка передбачає впровадження різноманітних форм, методів і технологій формування риторичної компетентності відповідно до етапів розвитку риторичних знань, умінь і навичок майбутніх психологів та поєднує різні види навчання: колективне, кооперативне, тренінгове та професійно ситуативне. *Оцінно-результативний блок* обіймає створений у процесі дослідження діагностичний інструментарій, передбачає контроль та оцінювання набутих риторичних знань, умінь і навичок на основі закладених критеріїв (аксіологічний, знаннєвий, операційний, адаптивний), показників і рівнів (недостатній, базовий, функціональний, креативний) сформованості риторичної компетентності. Результатом застосування моделі визначено позитивну динаміку

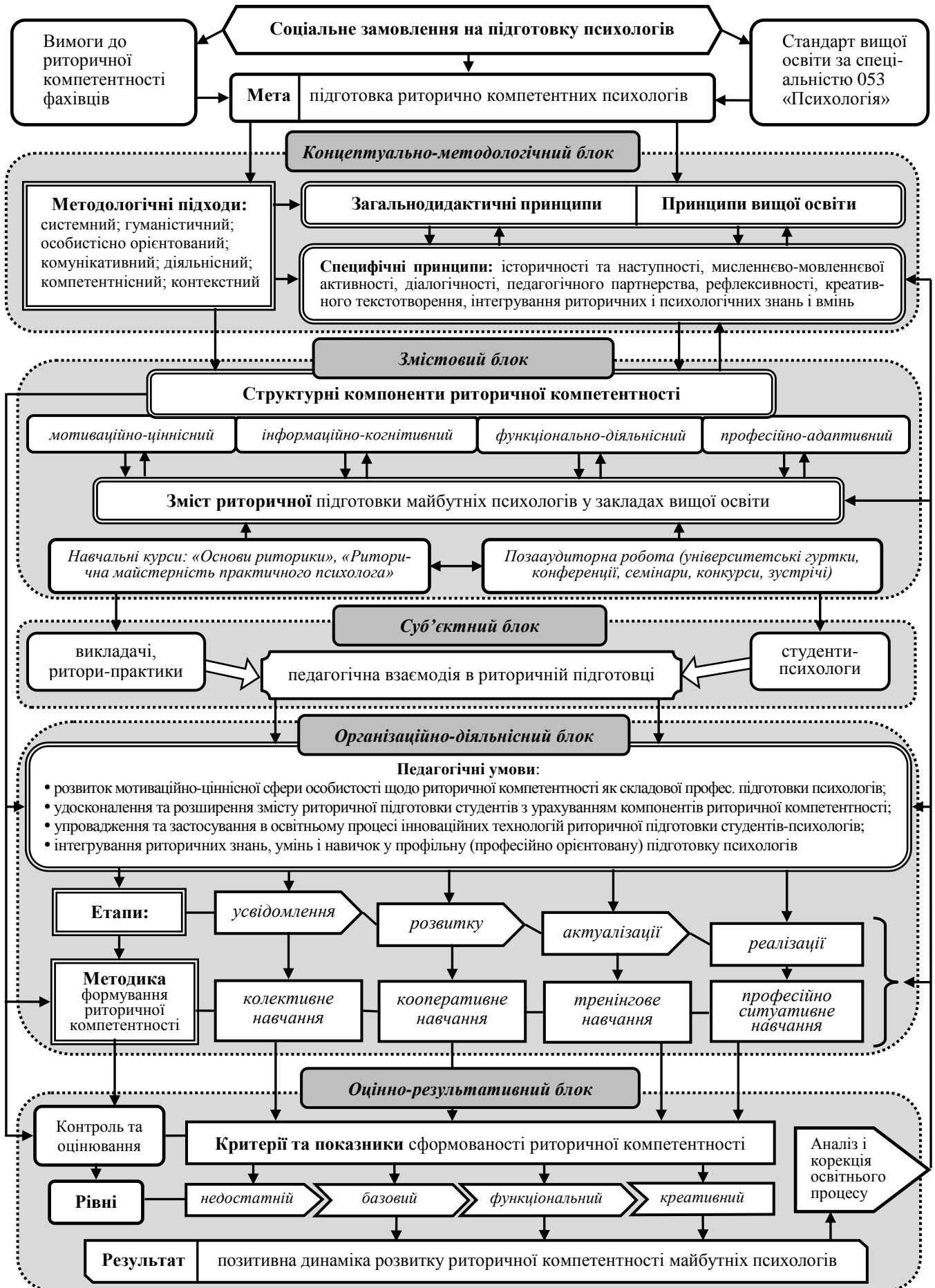

Рисунок 1 – Модель формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО

розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів, що підтверджено шляхом її впровадження в освітню практику ЗВО.

Вивчення особливостей підготовки майбутніх психологів й особистий досвід викладання риторикознавчих дисциплін студентам-психологам у ЗВО дали нам змогу виявити низку проблем у їхній риторичній підготовці. Внаслідок аналізу сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників були визначені, обґрунтовані, апробовані, скориговані та впроваджені в освітній процес необхідні та достатні педагогічні умови ефективної риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО, а саме: розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості щодо риторичної компетентності як складової професійної підготовки психолога; удосконалення та розширення змісту риторичної підготовки студентів-психологів з урахуванням компонентів риторичної компетентності; упровадження та застосування в освітньому процесі інноваційних технологій риторичної підготовки студентів-психологів; інтегрування риторичних знань, умінь і навичок у профільну (професійно орієнтовану) підготовку психологів. Обґрунтовані педагогічні умови відображають взаємодію елементів побудованої моделі та передбачають ефективну організацію риторичної підготовки майбутніх психологів під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Водночас, зазначимо, що запропоновані умови потребують постійного уточнення та коригування.

Для реалізації запропонованих інновацій розроблена авторська методика формування риторичної компетентності в студентів спеціальності «Психологія», яка ґрунтується на складових моделі, визначених педагогічних умовах і враховує положення про те, що риторична підготовка студентів має здійснюватися з урахуванням специфіки обраної професії. Головне завдання методики полягає в організації практико орієнтованої риторико-психологічної діяльності студентів, а також максимального дотримання необхідних і достатніх педагогічних умов. Потреба забезпечити цілісне, неперервне й ефективне формування риторичної компетентності, взаємозалежність і взаємозумовленість структурних компонентів риторичної компетентності детермінує поетапність цього процесу. Наша методика передбачає декілька етапів, упродовж яких у ЗВО відбувається послідовне формування та розвиток риторичної компетентності студентів: усвідомлення, розвитку, актуалізації, адаптації.

Формування риторичної компетентності майбутніх психологів вимагає застосування сучасних методів і впровадження відповідних інноваційних педагогічних технологій розвитку риторичних знань, умінь і навичок у процесі професійно спрямованої риторичної підготовки у ЗВО. Методика формування риторичної компетентності майбутніх психологів поєднує елементи колективного, кооперативного, тренінгового та професійно ситуативного навчання, які містять сучасні інтерактивні методи розвитку риторичних знань, умінь і навичок відповідно до теми і мети кожного заняття. Зокрема, це методи: відкритий мікрофон, мозковий штурм, метод проектування, риторичне портфоліо, кейс-метод, ігрові методи професійно-ситуативного навчання, навчальні дискусії, тренінги розвитку риторичної компетентності, публічного виступу тощо. Новітні технології (особистісно орієнтовані, когнітивно орієнтовані, діяльнісно орієнтовані) у процесі вивчення риторикознавчих дисциплін у ЗВО скеровані на розвиток риторичної особистості; інформаційно-комунікаційні технології сприяють швидкому й ефективному засвоєнню матеріалу, дають змогу урізноманітнити подання матеріалу й інтенсифікувати освітній процес.

Для впровадження вибіркової дисципліни «Риторична майстерність практичного психолога» у професійну підготовку студентів-магістрів спеціальності 053 «Психологія (практична психологія)» відповідно до наших пропозицій розроблено навчально-методичний комплекс, зокрема укладено посібники, які охоплюють теоретичні аспекти риторичної підготовки і систему завдань, спрямованих на формування та розвиток риторичної компетентності у студентів з урахуванням основних риторичних аспектів їхньої подальшої професійної діяльності.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна робота з удосконалення риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО» – висвітлено програму, методику, організацію й етапи педагогічного експерименту; діагностичний інструментарій оцінювання компонентів риторичної компетентності; з'ясовано стан риторичної компетентності майбутніх психологів; подано кількісні та якісні результати і статистичний аналіз даних експериментальної перевірки впроваджених інновацій.

Експериментальна робота проводилась упродовж 2016–2020 рр. у трьох ЗВО. Для оцінювання сформованості риторичної компетентності майбутніх психологів визначені критерії (аксіологічний, знаннєвий, операційний, адаптивний) і відповідні показники, що дають змогу розподілити студентів на чотири рівні: недостатній, базовий, функціональний і креативний.

Констатувальний етап педагогічного експерименту дав змогу діагностувати недоліки у риторичній підготовці майбутніх психологів відповідно до професійної діяльності. Оцінювання рівня сформованості риторичної компетентності проводилося комплексним методом за участі 90 бакалаврів і 90 магістрів випускних курсів. Аналіз отриманих за всіма критеріями та узагальнених емпіричних даних (рис. 2) показав, що більшість бакалаврів (45,3 %) перебувають на базовому рівні сформованості риторичної компетентності, а магістри розподілені приблизно порівну на базовому (37,5 %) і функціональному (39,7 %). Креативного рівня досягли 10,6 % магістрів і лише 4,4 % бакалаврів. Водночас недостатній рівень за середніми даними показали 23,6 % бакалаврів і 12,2 % магістрів.

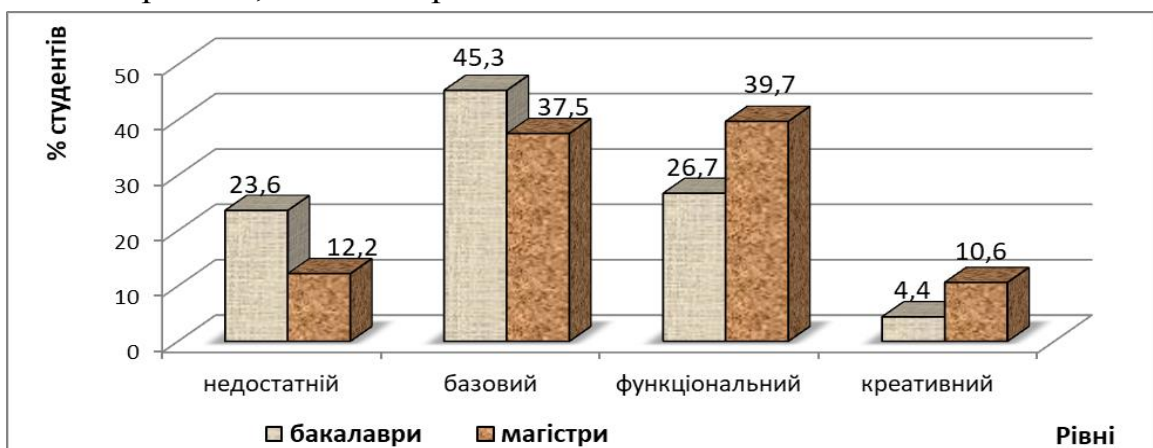

Рисунок 2 – Стан сформованості риторичної компетентності майбутніх психологів за всіма критеріями (констатувальний етап)

Риторична підготовленість випускників ЗВО не характеризується креативністю, у ній не проявляється критичність мислення, вміння аргументовано переконувати, дотримуватися етики вербального та невербального спілкування, вміння розпізнавати маніпулювання, розуміти невербальну комунікацію тощо, тобто вони не володі-

ють компонентами риторичної компетентності. Це засвідчили необхідність системних заходів із покращання навчання риторики майбутніх психологів у вищій школі.

Під час формувального етапу педагогічного експерименту були поставлені та виконані завдання, пов'язані з апробацією створеної моделі, реалізацією й уточненням необхідних і достатніх педагогічних умов, упровадження методики формування риторичної компетентності в магістрів спеціальності «Психологія». В експериментальній групі було впроваджено вибіркову дисципліну для магістрів-психологів «Риторична майстерність практичного психолога»; з викладачами проведено семінар щодо застосування розробленого навчально-методичного комплексу та процедури оцінювання риторичної компетентності студентів.

Результати формувального експерименту підтвердили ефективність інновацій у риторичній підготовці у ЗВО, зокрема значне переважання всіх компонентів (мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, функціонально-діяльнісного та професійно-адаптивного) риторичної компетентності у студентів, які навчалися за нашою методикою. На рис. 3 відображено узагальнену (за всіма критеріями) динаміку розподілу студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості риторичної компетентності.

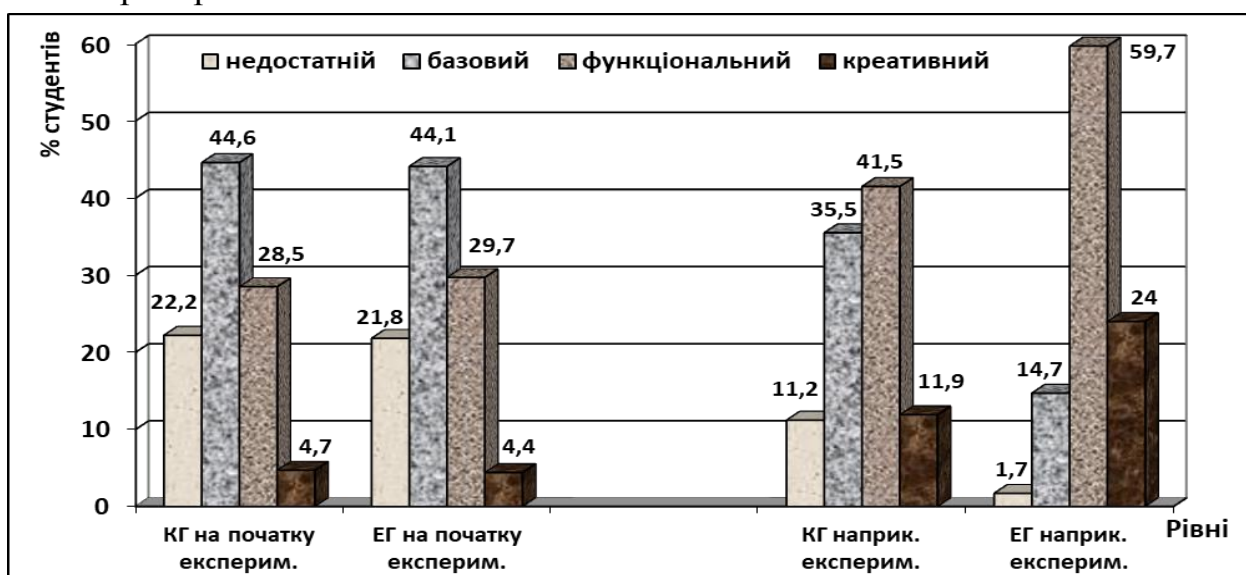

Рисунок 3 – Динаміка розподілу студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості риторичної компетентності

Завдяки ретельному добору учасників і вирівнюванню досліджуваних груп початкові дані КГ і ЕГ майже однакові. Наприкінці експерименту, як видно з рис. 3, в обох групах зросла кількість студентів із креативним рівнем риторичної компетентності, однак в експериментальній групі це зростання в 2,3 рази вище та досягає 24,0 % проти 11,9 % у контрольній. Значно переважає в ЕГ кількість студентів із функціональним рівнем (59,7%), натомість випускників із базовим рівнем риторичної компетентності в експериментальній групі менше (14,7%), ніж у контрольній (35,5%), а з недостатнім рівнем – лише 1,7%.

За допомогою t-критерію підтверджено, що рівень риторичної компетентності студентів експериментальних груп статистично достовірно відрізняється від рівня студентів контрольних груп за кожним критерієм. В усіх випадках виявлена значущість t-статистики менша ніж 0,01. Отже, аналіз експериментальних даних підтвер-

див, що завдяки впровадженню побудованої моделі, обґрунтованих педагогічних умов і розроблених методичних рекомендацій відбулося значне зростання рівнів сформованості риторичної компетентності майбутніх психологів. Це свідчить про перевагу запропонованих інновацій і підтверджує висунуту нами гіпотезу дослідження.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичні засади і закони риторики потребують педагогічно обґрунтованого урахування в межах професійно орієнтованого вивчення риторикознавчих дисциплін у ЗВО України. Риторична підготовка є важливою для професійної самореалізації, досягнення конкурентоспроможності та креативності майбутніх психологів у професійній сфері. Опанування теорії риторики і практичне застосування набутих знань і вмінь дасть їм змогу вирішувати низку професійно орієнтованих завдань, зокрема подолання комунікативних бар'єрів і, як наслідок, формування контактності та налагодження комфортного комунікативного середовища; розвиток умінь ведення бесіди як основного виду діалогічної взаємодії психолога з клієнтами; оволодіння вербальними і невербальними засобами комунікації; засвоєння не лише способів комунікації, а й інструментів впливу на свідомість і підсвідомість людей, що потребують допомоги; оволодіння навичками презентації та самопрезентації, тренінгової діяльності, публічного виступу тощо.

Теоретико-методологічні засади формування та розвитку риторичної компетентності в підготовці психологів охоплюють положення системного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, комунікативного, діяльнісного, компетентнісного та контекстного підходів. Специфічними принципами формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів визначено, зокрема: історичності та наступності, мисленнєво-мовленнєвої активності, діалогічності, педагогічного партнерства, рефлексивності, креативного текстотворення, інтегрування риторичних і психологічних знань і вмінь. Вони спрямовані на розвиток риторичної особистості фахівця, а їхня комплексна дія сприяє опануванню риторичних знань, умінь і навичок студентів-психологів відповідно до потреб подальшої професійної діяльності. Вивчення практико орієнтованої риторики у вищій школі на основі провідних підходів і з урахуванням виявлених принципів забезпечує підготовку кваліфікованих, конкурентоспроможних психологів.

2. На основі визначеної структури риторичну компетентність психологів розглядаємо як важливу складову їхнього професіоналізму, інтегровану комбінацію знань із риторики, досконалих риторичних умінь і навичок, сукупності особистісних ораторських якостей, що визначають здатність усвідомлено створювати і виголошувати адресний текст відповідно до мети і ситуації публічної промови, за допомогою риторичних засобів продуктивно комунікувати у професійній царині, адекватно розуміти клієнтів, оптимально взаємодіяти з тими, хто потребують психологічної допомоги. Аналіз основних аспектів риторичної діяльності практичних психологів дав змогу виявити й охарактеризувати структурні компоненти їхньої риторичної компетентності: мотиваційно-ціннісний (аксіологічна, потребнісно-спонукальна, етично-духовна складові); інформаційно-когнітивний (мисленнєва, знаннєва, інформаційна); функціонально-діяльнісний (мовленнєва, коннективно-операційна, творча, екс-

пресивно-емоційна); професійно-адаптивний (перцептивно-реактивна, рефлексивна, психолінгвістична складові).

3. Побудована й апробована педагогічна модель формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО, у якій виокремлено концептуально-методологічний, змістовий, суб'єктний, організаційно-діяльнісний та оцінно-результативний блоки. Модель є структурно-функціональною, поєднує сукупність методологічних підходів і принципів риторичної освіти, компоненти риторичної компетентності, конкретизує напрями вдосконалення змісту риторикознавчих дисциплін з урахуванням професійного спрямування й активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі практикоспрямованого навчання. Її реалізація передбачає дотримання обґрунтованих педагогічних умов і впровадження розробленої методики поетапного формування риторичної компетентності, передбачає контроль та оцінювання досягнутої риторичної компетентності за допомогою визначених критеріїв, показників і рівнів. Модель ґрунтується на систематичності, послідовності та неперервності формування та розвитку риторичних знань, умінь і навичок, враховує специфіку профілю навчання, тобто забезпечує цілісність і наступність риторичної та професійної підготовки майбутніх психологів у ЗВО.

Упровадження та реалізація побудованої моделі дає змогу організувати поетапне та послідовне формування та розвиток риторичної компетентності, забезпечити системність і послідовність освітнього процесу, взаємозв'язки компонентів риторичної компетентності, спрогнозувати результати професійно-риторичної підготовки майбутніх психологів. В цілому це сприяє випереджувальному навчанню з урахуванням завдань профільних дисциплін і потреб подальшої професійної діяльності. Результати апробації свідчать, що організована за авторською моделлю риторична підготовка у ЗВО підвищує мотивацію студентів до риторичної діяльності, інтегрує риторичні та психологічні знання, вміння і навички.

4. Педагогічними умовами ефективної риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО є комплекс педагогічних заходів, що забезпечують оновлення змісту навчання, застосування новітніх методів і технологій, цілеспрямоване формування у студентів компонентів риторичної компетентності та, як результат, – підвищення якості професійної підготовки і продуктивності подальшої професійної діяльності. На основі вимог сучасних методологічних підходів і запропонованих специфічних принципів обґрунтовано такі педагогічні умови: розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості щодо риторичної компетентності як складової професійної підготовки психолога; удосконалення та розширення змісту риторичної підготовки студентів-психологів з урахуванням компонентів риторичної компетентності; упровадження та застосування в освітньому процесі інноваційних технологій риторичної підготовки студентів-психологів; інтегрування риторичних знань, умінь і навичок у профільну (професійно орієнтовану) підготовку психологів.

Експериментальна перевірка засвідчила, що реалізація обґрунтованих педагогічних умов суттєво покращує риторичну компетентність майбутніх психологів, підвищується рівень якісних і кількісних показників успішності студентів з риторикознавчих і профільних психологічних дисциплін. Це сприяє досягненню належного рівня професійної підготовки, дає змогу випускникам швидко адаптуватися до фахової діяльності, ефективно виконувати різноманітні службові обов'язки.

5. Комплексна методика формування риторичної компетентності в магістрів спеціальності 053 «Психологія» відображає напрями реалізації змісту риторичної освіти і спрямована на забезпечення студентів професійно риторичними знаннями, вміннями і навичками, які сприяють особистісному розвитку та підвищенню їхніх можливостей щодо самореалізації у професійній діяльності. Її етапи – усвідомлення, розвитку, актуалізації, адаптації – відповідають компонентам риторичної компетентності та передбачають наступність і взаємозумовленість опанування всіх аспектів, компонентів і складників риторичної компетентності.

Методика формування риторичної компетентності майбутніх психологів поєднує елементи колективного, кооперативного, тренінгового та професійно ситуативного видів навчання, які обіймають комплекс сучасних методів розвитку риторичних знань, умінь і навичок відповідно до професійного спрямування психологічної освіти. Вибір інтерактивних методів здійснювався з орієнтацією на позиціонування студента як суб'єкта навчання та особистісно-професійного розвитку. Формування риторичної компетентності передбачає впровадження та реалізацію особистісно орієнтованих, когнітивно орієнтованих, діяльнісно орієнтованих освітніх технологій й активне застосування інформаційно-комунікаційних освітніх технологій. Вони сприяють розвитку риторичної особистості, ефективному засвоєнню матеріалу, дають змогу урізноманітнити подання інформації, інтенсифікувати навчання.

Підготовлений і впроваджений науково-методичний комплекс з формування риторичної компетентності майбутніх психологів містить посібник «Методика формування риторичної компетентності майбутніх психологів» для викладачів (зміст, методи і технології навчання вибіркової дисципліни «Риторична майстерність практичного психолога») і практичний посібник «Підготовка до публічного виступу» для студентів-психологів, в якому зібрано актуальні вправи з формування та розвитку умінь і навичок публічного виступу.

До подальших напрямів наукового пошуку відносимо: вивчення та використання зарубіжного досвіду формуванню риторичної компетентності; створення та застосування електронних освітніх ресурсів у риторичній підготовці студентів-психологів у ЗВО; розроблення й удосконалення науково-методичного забезпечення риторичної підготовки та формування риторичної компетентності у майбутніх фахівців різного освітнього рівня та профілю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, що розкривають основний зміст дисертації

1. Риторичний практикум : навч. посібник / З. Й. Куньч, Г. П. Городиловська, Я. Б. Турчин, О. Г. Литвин, Л. В. Харчук, Н. І. Голубінка, Т. Я. Конівіцька, І. Б. Ментинська. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. 212 с.

2. Конівіцька Т. Я. Риторична складова професійної компетентності майбутніх психологів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. Вип. 49. С. 119–122.

3. Конівіцька Т. Я. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні риторичної компетентності майбутніх психологів. *Сучасні інформаційні технології*

та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер». 2018. Вип. 51. С. 273–276.

4. Конівіцька Т. Я. Структура риторичної компетентності психологів. *Проблеми освіти* : зб. наук. пр. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Київ, 2019. Вип. 93. С. 156–168.

5. Конівіцька Т. Я. Педагогічні умови формування риторичної компетентності майбутніх психологів. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 16. Т. 1. С. 80–83.

6. Конівіцька Т. Я. Модель формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Кропивницький : ЛА НАУ. 2019. Вип. 6. С. 75–81.

7. Konivitska, T. Ya. Trainings in the context of future psychologists' rhetorical competence formation. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. VII (86), Issue: 209, Nov. P. 27–29.

8. Konivitska T. Ya. Особливості методики формування риторичної компетентності майбутніх психологів. *The scientific heritage*. 2019. № 42, vol. 4. P. 15–19.

9. Конівіцька Т. Я. Формування риторичної компетентності студентів-психологів: результати впровадження авторських розробок. *Almanahul SWorld*. 2020. Вип. 4. С. 193-198.

Наукові праці апробаційного характеру

10. Конівіцька Т. Я. Проблеми вивчення риторики в контексті особистісно орієнтованого підходу у ЗВО. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень* : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 10 (13). С. 153–156.

11. Конівіцька Т. Я. Принципи формування риторичної компетентності майбутніх психологів. *V Всеукраїнський педагогічний конгрес* : зб. наук. пр. Львів : Сполом, 2020. С. 200–211.

12. Конівіцька Т. Я. Особливості розвитку риторичних умінь майбутніх психологів у ВНЗ. *Наукова дискусія: питання педагогіки та психології* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 1–2 грудня 2017 р. Київ : КНОПП, 2017. Ч 2. С. 72–74.

13. Конівіцька Т. Я. Формування риторичної компетентності як невід'ємний аспект професійної реалізації фахівця. *Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів*: матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Кривий Ріг, 15 лютого 2018 р. Кривий Ріг, 2018. С. 197–200.

14. Конівіцька Т. Я. Риторична підготовка майбутніх психологів у контексті компетентнісного підходу. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 березня 2018 р. Київ : НАУ, 2018. С. 77–78.

15. Конівіцька Т. Я. Культура мовлення як складова риторичної компетентності психологів. *Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє* : матеріали Всеукраїнської наук. конф. з міжнар. участю, м. Черкаси, 19 квітня 2018 р. Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2018. С. 100–102.

16. Конівіцька Т. Я. Риторика в системі сучасної комунікації. *Інформація, комунікація, суспільство* : матеріали 7-ї Міжнар. наук. конф., Чинадієво 17–19 травня 2018 р. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. С. 228–229.

17. Конівіцька Т. Я. Психологічні аспекти формування риторичної компетентності у ВНЗ. *Видатні постаті психології: історія та сучасність* : зб. тез V наук. семінару до дня психолога, м. Львів, 20 квітня 2018 р. Львів, 2018. С. 102–104.

18. Конівіцька Т. Я. Провідні методологічні підходи до риторичної підготовки майбутніх психологів. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи* : матеріали Четвертої Міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 11-12 жовтня 2018 р. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. С. 82–86.

19. Конівіцька Т. Я. Основні компоненти риторичної компетентності психологів. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 22 березня 2019 р. Київ : НАУ, 2019. С. 76–77.

20. Конівіцька Т. Я. Риторичні аспекти діяльності психологів у надзвичайних ситуаціях. *Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів, м. Львів, 28–29 березня 2019 р. Львів : ЛДУБЖД, 2019. С. 383–385.

21. Конівіцька Т. Я. Підготовка до публічного виступу крізь призму психології. *Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи*: матеріали VI наук. регіон. семінару до дня психолога, м. Львів, 23 квітня 2019 р. Львів : ЛДУБЖД, 2019. С. 87–90.

22. Конівіцька Т. Я. Мовленнєві засоби впливу в публічному виступі. *Інформація, комунікація, суспільство* : матеріали 8-ї Міжнар. наук. конф., Чинадієво 16–18 травня 2019 р. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2019. С. 166–167.

23. Конівіцька Т. Я. Етична складова риторичної компетентності майбутнього психолога. *Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)* : V Міжнар. наук. конф. курсантів, студентів, аспірантів, м. Львів, 21–22 листоп. 2019 р. Львів : ЛДУБЖД, 2019. С. 196–199.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

24. Конівіцька Т. Я. Реалізація принципу наступності дошкільної і початкової освіти – перший крок до неперервної освіти. *Молодь і ринок*. 2012. № 7. С. 116–120.

25. Конівіцька Т. Я. Наступність – основа неперервної освіти. *Сучасна наука і практика* : матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. заочної конф., м. Дніпропетровськ, 29–31 серпня 2012 р. Дніпропетровськ, 2012. С. 45–47.

26. Конівіцька Т. Я., Голубінка Н. І. Країнознавчий принцип викладання української мови як іноземної в умовах іншомовного середовища. *25 років Договору між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво : спроба балансу* : матеріали III Укр.-польськ. наук. форуму, м. Ольштин, 11–12 травня 2017 р. Olsztyn ; Львів : Вид-во НУЛП, 2017. С. 87–91.

27. Конівіцька Т. Я., Голубінка Н. І. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні української мови як іноземної. *Інформація, комунікація, суспільство* : матеріали 6-ї Міжнар. наук. конф., смт. Славське 18–20 травня 2017 р. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. С. 293–294.

28. Конівіцька Т. Я. Методика формування риторичної компетентності майбутніх психологів : посібник для викладачів. Львів : ЛДУБЖД, 2019. 131 с.

29. Конівіцька Т. Я. Підготовка до публічного виступу : практич. посібник для студентів-психологів. Львів : ЛДУБЖД, 2019. 133 с.

АНОТАЦІЇ

Конівіцька Т. Я. «Формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, ДСНС України, Львів, 2020.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутніх психологів шляхом формування їхньої риторичної компетентності. На основі аналізу теоретико-методологічних підходів і психолого-педагогічних засад риторичної освіти, вивчення особливостей викладання риторики в закладах вищої освіти, а також дослідження провідних риторичних аспектів професійної діяльності практичних психологів визначено сутність, зміст і структуру формування риторичної компетентності майбутніх психологів, специфічні принципи реалізації цього процесу, уточнено критерії, показники і рівні сформованості їхньої риторичної компетентності.

Побудована й упроваджена модель формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти (концептуально-методологічний, змістовий, суб'єктний, організаційно-діяльнісний і оцінно-результативний блоки). Обґрунтовані педагогічні умови ефективної риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО – комплекс науково-методичних заходів, які забезпечують їхню ефективну риторичну підготовку у ЗВО. Методика формування риторичної компетентності студентів спеціальності «Психологія» поєднує елементи колективного, кооперативного, тренінгового та професійно ситуативного навчання, новітні освітні технології, які містять сучасні інтерактивні методи розвитку риторичних знань, умінь і навичок відповідно до теми і мети кожного заняття. Доведено, що реалізація запропонованих інновацій суттєво покращує процес риторичної підготовки, підвищує якісні показники і динаміку формування риторичної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної освіти.

Ключові слова: риторична компетентність, риторична підготовка, професійна освіта, майбутні психологи, заклади вищої освіти.

Konivitska T. Ya. «Formation of future psychologists' rhetorical competence at higher schools». – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining the academic degree of the Candidate of Pedagogical Sciences (PhD) in Pedagogy, specialty 13.00.04 «Theory and methodology of vocational education». Lviv State University of Life Safety of the State Emergency Service of Ukraine, Lviv, 2020.

The thesis is devoted to the study of the problem of improving future psychologists' professional training by forming their rhetorical competence. Based on the analysis of theoretical and methodological approaches (systemic, humanistic, personality-oriented, com-

municative, activity, competence and context ones) and the psychological and pedagogical principles of rhetorical education, the study of teaching rhetoric at higher schools, as well as the study of leading rhetorical aspects of professional activities of practical psychologists, the author defines the essence, content and structure of future psychologists' rhetorical competence formation, specific principles of rhetorical training (historicity and continuity, mental and speech activity, dialogism, pedagogical partnership, reflectivity, creative text creation, integration of rhetorical and psychological knowledge and skills), as well as, the indicators and levels of rhetorical competence formation.

The structural components of future psychologists' rhetorical competence formation and their constituent were determined, namely: motivational and value component (axiological, needs motivating, ethical and spiritual constituents); information and cognitive component (mental, cognitive, information constituents); functional and activity component (speech, connective and operational, creative, expressive and emotional constituents); professional and adaptive component (perceptual and reactive, reflexive, psycholinguistic constituents), which reflect multidimensionality of professionally oriented rhetorical activity of psychologists and determine all the areas of speech and rhetorical training in the process of psychologists' professional education at higher schools. It is concluded that psychologists' rhetorical competence is an important component of their professionalism, an integrated combination of rhetoric knowledge, perfect rhetorical skills, a set of personal oratory qualities that determine the ability to create consciously, pronounce the address text in accordance with the purpose and situation of public speech, resorting to rhetorical means to communicate productively in the professional sphere, to understand clients adequately, to interact optimally with individuals and groups of people in need of psychological assistance.

In order to improve the process of rhetorical competence formation, a pedagogical model of future psychologists' rhetorical competence formation at higher schools (conceptual and methodological, content, subjective, organizational-activity and evaluation-effective blocks) was developed and implemented and pedagogical conditions of its implementation were substantiated, namely the development of motivational and value sphere of personality in relation to rhetorical competence as a component of psychologists' professional training; the improvement and expansion of the content of students-psychologists' rhetorical training taking into account the components of rhetorical competence; the introduction and application of modern technologies of students-psychologists' rhetorical training into the educational process; the integration of rhetorical knowledge, skills and abilities into specialized (professionally-oriented) training of psychologists.

The author's methods of forming masters' rhetorical competence («Psychology» specialty) take into account the provision that students' rhetorical training should be carried out taking into consideration the specifics of the chosen profession. The methods consist of several stages, during which students' rhetorical competence is consistently formed and developed: awareness, development, actualization, and adaptation. Methods of forming masters' rhetorical competence («Psychology» specialty) combines the elements of collective, cooperative, training and professional situational learning, the latest learning technologies that contain modern interactive methods of developing rhetorical knowledge, skills and abilities in accordance with the theme and purpose of each lesson. The experimental verification showed that the implementation of the suggested innovations significantly im-

proves future psychologists' rhetorical competence, and increases the quality indicators and the dynamics of rhetorical competence formation.

Keywords: rhetorical competence, rhetorical training, professional training, future psychologists, higher schools.

Конивицкая Т. Я. «Формирование риторической компетентности будущих психологов в учреждениях высшего образования». – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности ГСЧС Украины, Львов, 2020.

Диссертация посвящена исследованию проблемы совершенствования профессиональной подготовки будущих психологов путем формирования их риторической компетентности. На основе анализа теоретико-методологических подходов и психолого-педагогических основ риторического образования, изучения особенностей преподавания риторики в вузе, а также исследования основных риторических аспектов профессиональной деятельности практических психологов определена сущность, содержание и структура формирования риторической компетентности будущих психологов, специфические принципы реализации этого процесса, уточнены критерии, показатели и уровни сформированности риторической компетентности.

Построена и внедрена модель формирования риторической компетентности будущих психологов в учреждениях высшего образования (концептуально-методологический, содержательный, субъектный, организационно-деятельностный и оценочно-результативный блоки). Обоснованы педагогические условия эффективной риторической подготовки будущих психологов – комплекс научно-методических мероприятий, обеспечивающих их эффективную риторическую подготовку в вузе. Методика формирования риторической компетентности студентов специальности «Психология» сочетает элементы коллективного, кооперативного, тренингового и профессионально ситуативного обучения, новейшие образовательные технологии, которые содержат современные интерактивные методы развития риторических знаний, умений и навыков в соответствии с темой и целью каждого занятия. Доказано, что реализация предложенных инноваций существенно улучшает процесс риторической подготовки, повышает качественные показатели и динамику формирования риторической компетентности будущих психологов в процессе профессионального образования.

Ключевые слова: риторическая компетентность, риторическая подготовка, профессиональное образование, будущие психологи, учреждения высшего образования.

Підписано до друку 01.09.2020 р.
Друк різнограф.
Наклад 100 прим.

Формат 60x80/16
Ум. друк. арк. 1,0
Зам. № 09/2020
